

Ömer Başkan, *Anlamı Etkileyen Kırâat Farklılıklarının Tevcihi: el-Muharraru'l Veciz Örneği*, İstanbul: Rağbet Yayınları, İstanbul, 2016, 172 s.

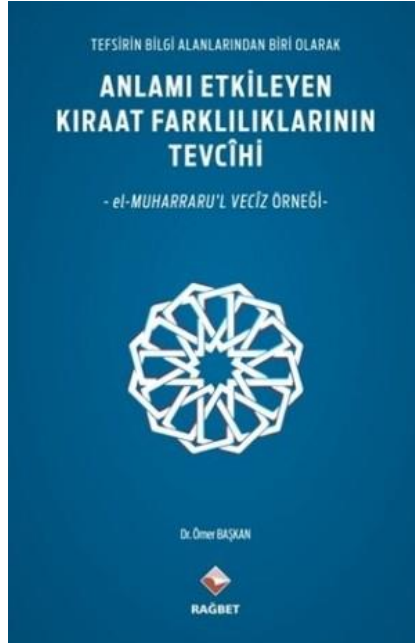
Hazırlayan

OSMAN BAYRAKTUTAN^a

Geliş Tarihi: 20.06.2018 | Kabul Tarihi: 15.11.2018

© Bayraktutan, Osman. "Ömer Başkan, *Anlamı Etkileyen Kırâat Farklılıklarının Tevcihi*." *İğdir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 17 (2019), 741-745.

Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat fakültesi Temel İslam Bilimleri Tefsir Bilim Dalında Öğretim üyesi olarak çalışmakta olan Ömer Başkan tarafından kaleme alınan bu eser Rağbet Yayınları tarafından 2016 yılında okuyucuların teveccühüne sunuldu. Eser, hem bir sahaya giriş hem de hem de bu alanda yazılmış ilk eserlerden olma özelliği taşımakta ve kullanışlılığıyla bir başvuru kitabı olmuş durumda. Eserin kapağı sade mavi renk üzerinde sanki kırâat farklılıklarının birbiriyle ilişkisini anlatıyor ve ortada birbirine geçmiş logosuyla kırâatlerin birbirinden farklı ve

^a Kocaeli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü
osmanbayraktutan@hotmail.com

ayrı olmadığı hissi insana ihsas ediyor. Sade rengiyle ve manidar seçilmiş logosuyla başarılı bir dış kapağa sahip. Kitabın arka kapağında ise kitabın giriş bölümünün farklı kısımlarından seçilmiş ilm-i kırâatin tevcih kavramından, kırâat konusunda kısa öz bilgilerden, bu sahanın en etkin isimlerinden İbn Atıyye el-Endelûsî'nin telif ettiği el-Muharrarul-Veciz'in etkinliğinden bahsedildiği görülüyor.

Kitap kısa bir girişin ardından üç ana bölüm, bir sonuç ve kaynakçadan oluşuyor.

Giriş bölümünde yazar konunun önemi, amacı, kapsamı, yöntemi, kaynakları, İbn Atıyye'nin hayatı ve ilmi şahsiyeti, tefsir tarihindeki yeri ve önemi açısından el-Muharraru'l- Veciz başlıkları altında incelemiştir. Tevcih kavramı kırâat ihtilaflarını bâhusus anlama etkisi sadedinde özellikle metin analizini merkeze alan tefsir eğiliminin ürünü olan klasik kaynaklarımızın önemli bir tefsir perspektifini ifade etmesi açısından hususi bir ilgiyi hak etmektedir. Kendinden sonraki pek çok esere kaynaklık etmiş olsa da modern dönemde adeta kasıtlı olarak ihmal edilmektedir. Doğrudan kırâat ve tefsir ilimleriyle dolaylı olarak da tevcih ameliyesi bağlamında verilerden istifade edildiği oranda lügat, sarf, nahiv, vb. alanlarıyla kesişen yönleri sahip bir muhtevayı içermektedir. Dolayısıyla kırâat ilminin hüccet ve ihticâc alanlarına dair ana kaynakları başta olmak üzere tevcih kavramı özelinde istifade edilebilecek müracaat kitapları, kırâat ihtilaflarından hareketle ayetlerin lafız hususiyetlerini ve anlam ihtimallerini tefsiri bir çerçevede değerlendirmeye tabi tutan tefsir eserlerinin temel başvuru kaynakları olduğunu söylüyor. Bu anlamda çalışma öncesi Mehmet Dağ tarafından kaleme alınmış "Geleneksel Kırâat Algısına Eleştirel Bir Yaklaşım" başlıklı eserin yazar için bir mihenk taşı olduğunu ve intikal sürecinin devamlılığı adına ilgili çalışmanın tespitinden tasnif mantığından ve yeni sınırlama ve tanımlamalarından çokça istifade ettiğini ifade ediyor. Geçekten müellif eserinde hem nakli birikimi merkeze alan hem de gramatik analiz üzerinden muhtemel anlam çerçevesini tespit etmeyi gaye edinen

ana tefsir eğiliminde baş gösteren temelli sorunların idrakinde olarak, bunları izale edecek bir yöntem çerçevesini amaç edinmiş ve bunu başarmış görünmektedir. Bu başarının el-Muharraru'l-Veciz'inde iki tefsir eğiliminin de duçar kaldığı problemleri izale edebilecek bir senteze dönüşmüş olması ise tefsir tarihi adına emsal bir katkı mesabesinde. Eserin benzerlerinden oldukça geniş ama bir o kadar da sistematik olarak yer verdiği bu analizler, eserin özellikle zikredilmesi gereken bir yönüdür. Eser bu açıdan da emsallerine nazaran daha derin bir veçhe arz eden el-Muharrar'ın özellikle anlamı etkileyen kırâat farklılıklarının tefsiri sadedinde kaynak mesabesinde bir telif olduğu vurgulanmaktadır.

Eserin birinci bölümü İbn Atiyye'nin kırâat farklılıklarına ilişkin temel yaklaşımı, kırâat farklılıkları bağlamında referans aldığı temel kaynaklar, yedi harf problemine ilişkin yaklaşım biçimi, kırâatlerin tevâtürü meselesine yaklaşım biçimi, sahih ve şaz kırâatlerin tespiti meselesine yaklaşım biçimi, sahih kırâatlerin tasnifi problemine yaklaşım biçimi konuları yer almaktadır. İbn Atiyyenin kırâat ihtilaflarının temel çerçevesini teşkil eden yedi harf kavramına ve geleneksel olarak bu kavramın mefhumu çerçevesinde şekillenen bir takım tartışmalı konulara bakış açısını sorgulamak tevcih amelîyesine bir zemin teşkil edeceğinden ayrı bir öneme sahiptir. Yedi harf kavramının anlamı sadedinde Ebu Bekr b.Tayyib'in de zikrettiği Şübhesiz bu Kur'an; nehiy, emir, helal, haram, muhkem, müteşâbih ve emsali ifade eden yedi harf/anlam üzere yedi kapıdan indirilmiştir. Onun helalini helal, haramını haram sayın. Emirlerini emredin, nehiyelerini yasaklayın, muhkemine itibar edip müteşâbihine de iman edin. Şeklindeki rivayeti aktaran İbn Atiyye tıpkı referansı Bakillânî gibi bu rivayetteki ifadeleri el-Ahrufus-Seba kavramına ilişkin, Peygamberden sadır olmuş bir tefsir olarak değerlendirir. İbn Atiyye'nin gündeminde çözümüne odaklanılmış sazz kırâatlerin tasnifi gibi bir mesele görünmektedir. Ayrıca onun her ne kadar yedi kırâat kavramına atıfta bulunmuş olsa da yeri geldiğinde pekala sonradan eklenen

üç kıratın farklılıklarını hatta müdrec okumaları da çözümlemesine dahil ettiği pek çok örnek vardır. Dolayısıyla İbn Atıyye'nin bakış açısı kırâat farklılıklarını ayetin muhtemel anlamları bağlamında bir tefsir verisi olarak istihdam edip edemeyeceği, istihdam edecekse hangi surette edeceği meselesine odaklanmış görünmektedir.

İkinci bölümde ise tevcihü ihtilafil kırae ve tefsir, tevcihü ihtilafil kırae anlamı ve alanı, tevcihü ihtilafil kırae bağlamında lafzı ve anlamı etkileyen kırâat farklılıkları yada ferşî huruf, tevcihü ihtilafil kırae ve tefsir ilişkisi konularına yer vermiştir. Eserde; ihticac olgusunu tasvir eden kavramsal yapı içinde, ihtiyar edilen kırâat farklılığının temellendirilmesi bağlamında, ikincil düzeyde yer verilen terimlerden ikincisi olarak mevki belirlenen tevcih; kırâat ilmine mal olan hem sülasi kökünün ismi hali olan veccehe, evcehe, vucihe formlarıyla hemde bizzat bizim konu edindiğimiz tef'îl kalıbındaki ıstılahe veçhesiyle analize konu edinmiştir. Görüldüğü üzere bütün tanımlar Ebu Şâme'nin Şatıbî'ye atfen aktardığı nitelikleri aynıyla paylaştıklarından ilgili kırâat farklılıklarının sadece dağınık yapısına yoğunlaşmış bir algı temelinde şekillenmiş görünmektedir. Hem mantiki anlamda hem de ilim geleneğimiz açısından temellendirmeye çalıştığı bu zorunlu ilişkinin pratik değerine ilişkin bir tespit yaparsak eğer bu zorunlu ilişki görmezden gelinirse İbn Atıyye merhumun da tespit ettiği üzere anlama ilişkin pek çok önemli detayın yitirilmesi kaçınılmazdır.

Üçüncü bölümde ise el-Muharraru'l Vecizde anlamı etkileyen kırâat farklılıklarının tevcih, genel tespitler, nahiv temelli tevcih, sarf ve iştikak temelli tevcih, nakil temelli tevcih, ayet, hadis ve sahabeden nakledilen veriler temelinde tevcih, şüirle istişhad suretiyle tevcih, akvalül arab temelli tevcih, akli hüccetler temelli tevcih konuları işlenmiş. İbn Atıyyenin usul farklılıkları ve ferşî huruf başta olmak üzere kırâat birikiminin geneline ilişkin bakış açısı ve tefsirinde bu birikimi isdihdam etme bicimi ana hatlarıyla aktarılmaya gayret edilmiş. Nitekim böyle bir özelleştirme üzerinden İbn Atıyye'nin bu ihtilafların etkisi çer-

çevesinde sürdüğü muhtemel anlamı tespite odaklı çözümleme biçimine dair örneklerin belli bir tasnife tabi tutulmuştur.

Sarfi hususiyetlerle nahvi hususiyetlerin iç içe tartışıldığı örnekler verilmiş. İbn Atıyye'nin kırâat farklılıklarını istihdam keyfiyetinin net olarak muhtemel anlam boyutlarını keşfe odaklı bir nitelik arz ettiğini kırâat farklılıklarının tefsir faaliyetlerine açık birer veri olarak istihdam edildiğini kesin bir dille ifadeye imkan tanıyacak nitelikte olmuştur. Sarfî bir nitelik taşıyan kırâat farklılıkları dahi son demde kıyasın da devreye girdiği bir tevcihe tabi tutulmuş ve ilgili süreç bir anlam takdiriyle nihayetlenmiştir.

Sonuç bölümünde ise genel olarak literatürü özel olarak ise İbn Atıyye'nin el-Muharraru'l Veciz'i bağlamında et-tevcih kavramının anlam alanını ve ilgili mefhumun tefsir düzeyine ilişkin nasıl bir veri alanını ifade ettiği hususunu tespit ve tasvir amaçlı yapılan bu çalışmada temele alınan varsayımlar ve ulaşılan varsayımlar vardır.

İbn Atıyye merhumun el Muharrir özelinde nasıl bir keyfiyet arz ettiğine örneklere odaklanılmış. Bu konuda İbn Atıyye tarafından muhtemel anlam bağlamında birer tefsir verisi olarak istihdam edilen ferşî hurûf başta olmak üzere şazz ve müdrec kırâatler üzerinden yürütülen tevcih örnekleri belli bir tasnif dahilinde her bir kategoriye özgü müstakil örnekler marifetiyle ele alınmıştır. Bu sayede teorik düzeyde tespit edilen pek çok önermenin geçerliliği test edilmiş olmakla birlikte çalışmanın bu aşamaya kadar teorik olarak tartışılan temel varsayımı da doğrulamıştır. Yedi kırâat farklılığıyla ilgili derin bilgiler vermesi hasebiyle de esere ayrı bir zenginlik katılmış ve okuyucunun istifadesine nitelikli bir eser koyulmuştur.

